

הכי גרסינן: מה נפשך, אי קסבר איסור חל על איסור — ליחייב נמי משום גיד, ואי אין איסור חל על איסור — ליחייב משום טומאה דקדים. ואי קסבר אין בגידין בנותן טעם — ליחייב משום גיד — כלומר, ואי אין בגידין בנותן טעם, ומשום הכי פטור משום טומאה — ליחייב משום גיד. דהא ליכא למיפטריה הכא משום דאין איסור חל על איסור, דהא ליכא טומאה. אמר רבא לעולם קסבר אין בגידין בנותן טעם — לפיכך אין כאן טומאה. ומשום גיד נמי ליכא, דקסבר: אינו נוהג בנותן טעם, וטעמא, לאו משום דאין איסור חל על איסור, אלא דמעטיה קרא דהדין, דאמר קרא חל הכי גרסינן: אמר רב יהודה אמר רב האוכל גיד הנשה של נבלה — רבי מאיר מחייב שתיים כו'. ומורדים חכמים באוכל גיד של עולה — דחמיר איסוריה או של שור הנסקל, ומאי חומרייה? שאסורין בהנאה. דמחייב שתיים — וטעמא דמפריש. ומאן האי תנא — חכמים. דבאיסור כולל איסור חל על איסור לית ליה ואיסור כולל באיסור חמור אית ליה — הכי גרסינן, והיינו פירושה: איסור גיד חל משנובלה. וקודם שנתנבלה — היה גידה אסור, ובשרה מותר, וכשנתנבלה — נאסר אף בשרה. ואף על גב דשם נבלה הוא ליה למיחל נמי על גיד, משום טעמא דכולל, שהוא כולל את הבשר עמו ליאסר. ואיכא לנימנר: אפילו למאן דאמר אין איסור חל על איסור, האי איסור נבלה חייב. דמגו דחילי אבשר דהוה מותר, חילי נמי אגיד, שכוללו עס הבשר — אפילו הכי, אמרו רבנן דלא חילי. ואיסור כולל באיסור חמור אית ליה — והיכא דאיסור אחרון אית ציה תרמי, כולל ומוסף, כגון עולה או שור הנסקל, דמעיקרא כשנובלה — היה גידה אסור, ובשרה מותר. הקדישה או נגמה — נאסר אף בשרה, הרי זה כולל. והגיד הוא, מתחלה היה אסור דאכילה ומותר בהנאה, וכשהקדיש — חל עליו איסור הקדש, לאוסרו בהנאה. שאין כאן איסור חל על איסור, שמה ששייר הרשעון מוסף השני. וכי היכי דחילי עליה שם הקדש לאוסרו בהנאה, על כרחק חל עליו אף דאכילה, שאם אכלו — יחייב שתיים. ואף על גב דאכילה אסור ועומד היה, ואין איסור חל על איסור — האי הואיל וחילי להנאה, חילי נמי אף לאכילה.

תוספות

ורבי שמעון פוטר מאי קסבר איסור חל על איסור כו' — הוה מצי למימר: הא רבי שמעון לית ליה איסור חל על איסור אפילו באיסור כולל, ואפילו חמור על קל, גבי "האוכל נבלה ביום הכפורים". אלא דבלאו הכי פריך שפיר.

מאן האי תנא דבאיסור כולל איסור חל על איסור לית ליה — איסור כולל הוא זה כשנתנבלה. ואם תאמר: איסור מוסף הוא, דמגו דאיתוסף בה איסור לגבוה כשנתנבלה, איתוסף נמי להדיוט! ויש לומר: דסבר כמאן דאמר בריש פירקין (צ,א) דגיד נמי איסור לגבוה.

איסור כולל באיסור חמור אית ליה — הא דאמרין בפרק "אמרו לו"

ור' שמעון פוטר ממלקות, שאינו לוקה אף לא על אחד מאיסורים אלה. ודנים בשיטת ר' שמעון: מה נפשך [מה רצונך]. באיזה אופן נסביר את דבריו? שכן אי [אם] הוא סבור שיש בגידים בנותן טעם, וכמו כן הריהו סבור שאיסור חל על איסור — על האוכל גיד הנשה זה להתחייב סדרת מלקות אחת על אכילת בהמה טמאה, וכן ליחייב נמי [שיחייב גם כן] סדרת מלקות נוספת משום אכילת גיד הנשה. ואף אי [אם] ר' שמעון סבור שאין איסור חל על איסור — ליחייב [שיתחייב] מלקות לפחות משום אכילת דבר טומאה דקדים [שקדם] איסור זה לאיסור גיד הנשה. ואי [ואם] סבור ר' שמעון שאין בגידין בנותן טעם, ומשום כך אין הוא מתחייב מלקות על אכילת הגיד משום בשר בהמה טמאה — ליחייב [שיתחייב] מלקות משום אכילת גיד הנשה, שאסרה התורה את אכילתו אף שאין בו טעם! אמר רבא בהסבר שיטת ר' שמעון: לעולם מפרש כי קסבר [סבור הוא] ר' שמעון שאין בגידים בנותן טעם, וחייב אדם על אכילת גיד הנשה של בעל חיים טהור, אף שאין בו בנותן טעם. ואולם שאני התם [ושונה. מיוחד הוא שם. דין גיד הנשה בבהמה טמאה] דאמר קרא [שכן אמר הכתוב]: "על כן לא יאכלו בני ישראל את גיד הנשה" (בראשית לב, לב), ללמד: רק מי שגידו אסור באכילה ובשרו מותר באכילה, הוא זה שחל בו איסור גיד הנשה, יצתה (יצאה) זו הבהמה הטמאה, שאם נאסר את אכילת גיד הנשה שבה, ימצא אפוא בעל חיים זה שגם גידו אסור וגם בשרו אסור, ושלא כהגדרת איסור גיד הנשה.

א מקודם שנינו מחלוקתם של חכמים בדין האוכל גיד הנשה של בהמה טמאה, ועתה מביאים ממה שאמר רב יהודה, אמר רב במחלוקתם של חכמים בדין האוכל גיד הנשה של בהמה טהורה שהיא נבלה ובשרה אסור באכילה. שר' מאיר מחייב את האוכל גיד הנשה שלה שתיים (שתי סדרות של מלקות), כמי שעבר על שני איסורים, אכילת גיד הנשה ואכילת בשר נבילה, ואילו חכמים אומרים שאינו חייב אלא סדרת מלקות אחת, ומשום אכילת גיד הנשה. ואולם על אכילת בשר נבילה אינו חייב, שכן אין איסור חל על איסור. ואולם מודים חכמים לר' מאיר בדין האוכל גיד הנשה של בהמת קרבן עולה ושל שור הנסקל, שהוא חייב שתיים. שכן מחמת חומרת איסור אכילת עולה ושור הנסקל (שאסורים הם אף בהנאה) חל גם איסור אכילה על גיד הנשה שלהם. ושואלים: ומאן האי [ומיחוה זה] התנא הסבור שאמנם באיסור כולל (באופן שבו האיסור המאוחר מקיף יותר מהאיסור הראשון) — איסור חל על איסור לית ליה [אין לו]. אינו סבור כן. ואולם האם איסור כולל, שיהול גם איסור גיד הנשה מתוך שחל עליו איסור חמור של עולה או שור הנסקל, כמו במקרה שלפנינו, באיסור חמור באופן שבו האיסור המאוחר חמור מהאיסור הראשון) אית ליה [יש לו]. שהוא סבור שאיסור חל על איסור?

מסורת הש"ס
א. (הכלל) פסחים לה,ב. יבמות יג,ב. לב,א. נזיר ד,א. קדושין עז,ב. חולין ק,ב. קיג,ב. קיד,א. קטז,א. בכורות יב,א. כריתות יד,א. כג,א—ב. מעילה טז,א. ירושלמי פסחים פ"ב ה"ג. ר"ה פ"א ה"א. מגילה פ"א ה"ז. ילק"ש תורה קלג. שנט. תשי.

גרסות

מה נפשך יש בכתיב: ממ"נ מאי.
מה נפשך אי איסור חל על איסור ליחייב נמי משום גיד בכתיב: מאי קסבר אי קסבר אחע"א ויש בגידין בנותן טעם ליחייב נמי משום תרתי.
אי אין איסור יש בכתיב: ואי אין איסור.
ואי אין בגידין בכתיב: ואי קסבר אין בגידין.
ושאני התם דאמר קרא בכתיב: וטעמיה דר' שמעון מהכא ויש בכתיב: שאני התם דמעטיה קרא דאמר קרא.
יצתה זו שגידו אסור ובשרו אסור בכתיב: יצתה בהמה טמאה שגידה ובשרה אסור.
רבי מאיר יש בכתיב: ר' יהודה.
של עולה יש בכתיב: של בהמת עולה.
דבאיסור כולל איסור חל על איסור לית ליה בכתיב: דאיסור חל על איסור ואיסור כולל לית ליה ואיסור כולל ויש בכתיב: מאן האי אחע"א לית ליה דבאיסור כולל ואיסור כולל באיסור חמור.

עיונים

איסור חל על איסור מחלוקת תנאים היא אם על דבר האסור מדין אחד, יכול לחול גם איסור אחר. והלכה היא שאין איסור חל על איסור (רמב"ם הלכות איסורי ביאה פ"ז ה"ח). אכן אף לשיטה הסבורה שאין איסור חל על איסור, נחלקו תנאים בפרטי הדבר. שלדעת ר' יוסי אמנם אינו לוקה על האיסור השני, אבל האיסור השני אכן חל, והעובר עליו נקרא רשע. ובמותו הריהו נקבר בסמוך לרשעים שכמותו. ולדעת ר' שמעון אין האיסור השני חל כלל (יבמות לב,ב). אכן אף לדעת ר' שמעון, אם מסיבה כלשהי נפקע האיסור הראשון, חזר וחל האיסור השני, אף שבתחילה לא היה יכול לחול (יבמות שם). ואף שלהלכה כלל הוא שאין איסור חל על איסור, יש יוצאים ממנו, והם: "איסור מוסף" — כאשר האיסור השני מוסף על האיסור הראשון, אם בחומרת האיסור, אם בהכללת אנשים נוספים בתחום האיסור. "איסור כולל" — כאשר האיסור השני כולל עמו פרטי איסור אחרים בנוסף לראשון. "איסורי בבת אחת" — שאם באו שני האיסורים ביחד, הרי שניהם חלים. ויש אומרים שאף בשני איסורים הבאים בבת אחת, אין חל אלא אחד מהם (יבמות לג,ב). ועוד כתבו ראשונים כי משמעות הכלל שאין איסור חל על איסור נוגעת רק לחיוב עונש בית דין או קרבן על האיסור הנוסף, אבל לא בדיני שמים, ואין מתכפר לו עד שיעשה תשובה כל איסור שהיה בדבר (מאירי יבמות על פי הגמרא שם)

ומודים חכמים לר' מאיר באוכל גיד הנשה של עולה כתבו אחרונים שהאיסור באכילת עולה הוא משום שדינו של קרבן עולה להיקרב כולו ("יהקטיר הכהן את הכל המזבח"). ויקרא א, ט, ולא לאכילה (א"רש, חז"א). ועוד הוסיפו כי יש איסור באכילת עולה משום "לא תוכל לאכול" (דברים יב, יז), שהרי בשר זה אינו מן הבשר שהותר לאכילה, והרי זה באכילת קרבנות הנאכלים, שבטנם נורק דמם הריהם אסורים באכילה (חז"א). אכן דנו בדבר: שהרי שנינו שגיד הנשה חולצו לתפוח (כמבואר לעיל צ,ב), הרי שאין הוא בכלל הקרבת הקרבן, ומדוע יאסר משום המצוה להקטיף את כל הקרבן או

משום "לא תוכל לאכול". והסבירו כי מדובר באופן שאכל את גיד הנשה של העולה עם בשר המחובר לו, שבאופן זה הדין הוא שמחוברים יעלו (חז"א). ואחרים השיבו כי אף חלוצתו לתפוח נחשבת כהקרבה. ומעתה, אף בגיד הנשה של קרבן עולה מתקיימת מצות הקרבה (זרע אברהם).

שור הנסקל הוא שור (או בעל חיים אחר) שהמית אדם (שמות כא, כח—לב). וכפי שאמרו חכמים (ב"ק מא,א) כי משנודן השור ונגמר דינו לסקילה, הריהו אסור בהנאה. והעיר רש"י (ובחים ע"א, קדושין נו,ב) כי רובע ונרבע שדינם בסקילה (יעוין ויקרא ב, טו—טז. סנהדרין נד,ב) גם הם אסורים בהנאה משנגמר דינם. והסביר ריב"א (בשטמ"ק) שמסברה יש להשוות גם דינם של שוריים הנסקלים זה לזה. ובק"ן אורה הביא במקור לכך את דרשת המכילתא (שמות כא, כח), ולפיה נלמד דין שור הנסקל מדין עגלה ערופה: ומה עגלה ערופה שלא נעברה בה עבירה, הריהי נאסרת בהנאה, מאחר ועומדת להריגה. קל וחומר לשור הנסקל, שנעברה בו עבירה, שייאסר בהנאה. וטעם זה שנעברה בו עבירה, מתאים גם לרובע ונרבע.

אורח ההלכה
האוכל גיד הנשה של נבלה האוכל גיד הנשה של נבלה — חייב שתיים. שמתוך שנכלל הגיד באיסור שאר גופה, נוסף עליו איסור אחר. כר' מאיר. (רמב"ם ספר קדושה הלכות מאכלות אסורות פ"ח ה"ז).

גיד הנשה של עולה האוכל גיד הנשה של עולה — חייב שתיים, כר' מאיר, שאף חכמים מודים לו בדין זה. (רמב"ם שם).

טמא שאכל קדש אדם שנטמא טומאה שחייבים עליה כרת על ביאת המקדש, ואכל במזיד כזית מן הקדשים, בין קודש טהור בין קודש טמא — חייב כרת. אבל בשגגה — מביא קרבן עולה ויורד. כתנא קמא. (רמב"ם ספר עבודה הלכות פסולי המקדשין פ"ח ה"ח).

רבי יוסי הגלילי היא — דשמעינן ליה דלית ליה כולל באיסור קל, ומיהו באיסור חמור לא שמעינן דפליג. חייב — חטאת. שהאכל קדשים בטומאת הגוף — זדונו כרת, כדכתיב (ויקרא ו) "והנפש אשר תאכל נשר" וגו'. כיון שנגע בו טמאהו — קודם שאלכלנו, — גרסינן. בנטמא הגוף ואחר כך נטמא הבשר — דטמא שאכל טהור, וטמאהו זמגעו, שקדמה טומאת גופו לטומאת קדש — מודי רבי יוסי דחייב. דכיון דאיטמי גופיה, איתסר בקדש זה באיסור כרת. וזי הדך ואיטמי נשר — איסור כרת דטומאת הגוף לא פקעה. הכי גרסינן: דכולי עלמא לא פליגי דחייב דאיסור כרת קדים כי פליגי בנטמא הבשר — תחלה, ונאסר על כהניס זלאו זעלמא, "והנפש אשר יגע" וגו'. רבנן אית להו איסור חל על איסור על ידי כולל, והאי איסור טומאת הגוף כולל הוא — דכולל טהורות שהיו מותרות לו והטומאות שהיו אסורות לו, ומיגו דחיל טהורות, חיל נמי אטמאות, ויש כאן איסור כולל.

תוספות

(כריתות יד, א): אקדשה, מגו דאיתוסף בה איסור הנאה, לא נקט לשון "איתוסף" משום דחשיב בכך איסור מוסיף, דהא קרי ליה הכא איסור כולל, אלא כלומר איתוסף בה חומרא זו. ואין לומר ד"איסור כולל" דקאמר הכא — לאו דוקא, אלא איסור הנאה חשיב איסור מוסיף, כיון דמעיקרא הוה שרי בהנאה — דאם כן אדמייתו

הכא רבי יוסי הגלילי, דלא שמעינן אלא דלית ליה איסור כולל באיסור קל, אבל הא דאית ליה באיסור חמור, לא אשכחן, אלא מסברא אמרינן דאית ליה. משום דלא שמעינן ליה דפליג, כי היכי דשמעינן ליה לרבי שמעון גבי "האוכל נבלה ביום הכפורים". הוה ליה לאתווי רבי יוסי דאית ליה בפרק "ארבעה אחין" (יבמות לב, א): אשת איש ונעשית חמותו — נידון משום אשת איש, דלית ליה איסור כולל. ואמרינן דמודה רבי יוסי באיסור מוסיף. ועוד: אי איסור הנאה איסור מוסיף הוא, מאי פריך בסמוך "ורבי יוסי הגלילי, נהי דאיסור כולל לית ליה, יבא איסור חמור ויחול על איסור קל?" ודילמא לית ליה איסור כולל אפילו באיסור חמור, ואיסור מוסיף אית ליה: אלא ודאי איסור הנאה לא חשיב איסור מוסיף, אלא איסור חמור בעלמא. וכן צריך לפרש בסוף פרק "כל הבשר" (חולין קיג, ב) גבי הא דפריך "וסבר שמואל איסור חל על איסור".

שפיר קאמרי ליה רבנן לרבי יוסי הגלילי — יודעין היו דלא איירי כשתחב לו חבירו לתוך פיו, מדקאמרי ליה הכי.

בנטמא הגוף ואחר כך נטמא הבשר כולי עלמא לא פליגי דחייב דאיסור כרת קדים — ותו לא פקע. ולא גרסינן "דאיסור מוסיף הוא"

— דלא איירי הכא לאיחויבי תרתי, אלא לאיחויבי חטאת משום טומאת הגוף. והא דקאמרי ליה רבנן "כיון שנגע בו, טמאהו" — היו סבורין רבנן דרבי יוסי הגלילי פטר משום דמחולל ועומד הוא, וגמר מתרומה, דפטרין בפרק "כל הבשר" (חולין קיג, ב) טמא האוכל תרומה טמאה, משום דכתיב "ומתו בו כי יחללהו" — פרט לזו שמחוללת ועומדת. ואם תאמר: לרבנן דפרכי מ"כי נגע בו טמאהו", היכי משכחת טמא שאכל תרומה שיחא במיתה? הא מכי נגע בה טמאה! ויש לומר: כגון שתחב לו חבירו. והכא לא פרכי ליה רבנן אלא משום דידעי דלא איירי בתחב לו, כדפירשנו. אי נמי: בשלא נכשרה או בנילושה במי פירות. ועוד: לפי האמת, אפילו הוכשרה משכחת לה, כגון שנטמא הגוף, ואחר כך נטמא התרומה, כדאמרינן הכא, ואיצטריך קרא דפטר במחוללת שנטמא תחלה, ואצטריך קרא לאשמועינן דילפינן מהתם בעלמא דאין איסור חל על איסור. ולמאן דאמר איסור חל על איסור בעלמא — שאני התם, דגלי קרא. וכן משמע לקמן בפרק "כל הבשר" (שם) [ועיין עוד תוספות סנהדרין פג, ב דבור המתחיל "פרט לזו"].

ואיסור כולל לית ליה והתניא כו' — פירש בקונטרס: ואף על גב דאיסור בת אחת הוא — מאן דלית ליה איסור כולל, לית ליה איסור בת אחת. ואין נראה לרבינו יצחק, דהא בפרק "ארבעה אחים" (יבמות לג, ב) פריך: השתא באיסור כולל מחייב תרתי, באיסור בת אחת מבעיא? אלמא אפילו מאן דלית ליה איסור כולל, מצי סבר איסור בת אחת! לכך נראה לרבינו יצחק: דהשתא סלקא דעתך דלאו איסור בת אחת הוא, אלא חשיב שבת קדים, משום דקביעא וקיימא. אבל קשה: דאי לא איסור בת אחת הוא, אם כן, שבת היא למה לי, פשיטא דחייב משום דשבת קדים!

עיונים

כיון שנגע בו טמאהו העירו בתוס' (זבחים קא, א) כי יכול להיות שאוכל את הבשר בלי לטמאו תחילה. כגון שחבירו תחב את הבשר בגרונו. אלא שדבר זה אינו מצוי, וברוך כלל הבא לאכול דבר, הריחו נוגע בו תחילה. ועוד הקשו אחרונים: הרי לשיטת התוס' ועוד ראשונים אין אוכלים מקבלים טומאה בפחות מכשיעור ביצה. ואם כן כשיעורו פחות מכביצה שנגע בו ולא טמאהו! ויש שהוכיחו מכאן כי קדשים אינם צריכים שיעור כביצה כדי להיטמא משום חיבת הקודש. וכדרך שמצאנו שחיבת הקודש מכשירה עצים ולבונה (שאין הם אוכלים) להחשיבם כדבר אוכל, לקבל טומאה (מנחות קא, א). אבל אחרונים אחרים דחו את הראיה (שעה"מ הלכות ברכות פ"ז ה"א. יד דוד).

בנטמא הגוף ואחר כך נטמא הבשר כולי עלמא לא פליגי דחייב כלומר, ר' יוסי הגלילי משיב כך לחכמים: טמא שאכל בשר שכבר היה טמא, אינו חייב, משום שאיסור האכילה בטומאת הגוף לא חל עליו. שהרי היה הבשר אסור באיסור לא תעשה של

אמר רבא: שיטת ר' יוסי הגלילי היא, דתנן [שכן שנינו במשנה במסכת זבחים]: אדם טמא שאכל בשר קדש, בין שהיה זה קדש טמא בין שהיה זה קדש טהור — הריחו חייב כרת אם עשה זאת במזיד, וקרנן עולה ויורד אם עשה זאת בשוגג. ואילו ר' יוסי הגלילי אומר: אדם טמא שאכל את בשר קודש הטהור — חייב, אבל אדם טמא שאכל את בשר קודש הטמא — פטור, כיון שלא אכל אלא דבר טמא. אמרו לו חכמים, החולקים עליו: לשיטתך, אף טמא שאכל את הטהור יהיה פטור, שהרי כיון שנגע בו בבשר הקודש, טמאהו בכך, ונמצא שאוכל דבר טמא! ושואלים: שפיר קא אמרי ליה רבנן [יפה אמרו לו חכמים] לר' יוסי הגלילי, ומה הוא משיב על כך? ואמר על כך רבא: אכן באופן שבו נטמא טומאת הגוף (שנטמא האדם), ואחר כך נטמא בשר הקודש — כולי עלמא לא פליגי דחייב [הכל, ואף ר' יוסי הגלילי בכלל, אינם חולקים שהוא חייב], שכן איסור אכילת בשר הקודש בטומאת הגוף איסור חמור הוא שעונשו כרת, שכבר קדים [קדם] וחל איסור זה, ושוב אין הוא פוקע גם אם נטמא הקודש. כי פליגי [כאשר נחלקו חכמים ור' יוסי הגלילי] הרי זה במקרה שנטמא הבשר קודם ונאסר באכילה, ואחר כך נטמא הגוף. ואלה טעמיהם: רבנן אית להו [חכמים יש להם, הריהם סבורים] שאף שבכלל אין איסור חל על איסור, הרי כאן איסור

אמר רבא: רבי יוסי הגלילי היא. דתנן, טמא שאכל קדש, בין קדש טמא בין קדש טהור — חייב. רבי יוסי הגלילי אומר: טמא שאכל את הטהור — חייב, טמא שאכל את הטמא — פטור, שלא אכל אלא דבר טמא. אמרו לו: אף טמא שאכל את הטהור יהיה פטור, שהרי כיון שנגע בו בבשר הקודש, טמאהו בכך, ונמצא שאוכל דבר טמא! ושואלים: שפיר קא אמרי ליה רבנן [יפה אמרו לו חכמים] לר' יוסי הגלילי, ומה הוא משיב על כך? ואמר על כך רבא: אכן באופן שבו נטמא טומאת הגוף (שנטמא האדם), ואחר כך נטמא בשר הקודש — כולי עלמא לא פליגי דחייב [הכל, ואף ר' יוסי הגלילי בכלל, אינם חולקים שהוא חייב], שכן איסור אכילת בשר הקודש בטומאת הגוף איסור חמור הוא שעונשו כרת, שכבר קדים [קדם] וחל איסור זה, ושוב אין הוא פוקע גם אם נטמא הקודש. כי פליגי [כאשר נחלקו חכמים ור' יוסי הגלילי] הרי זה במקרה שנטמא הבשר קודם ונאסר באכילה, ואחר כך נטמא הגוף. ואלה טעמיהם: רבנן אית להו [חכמים יש להם, הריהם סבורים] שאף שבכלל אין איסור חל על איסור, הרי כאן איסור

אכילת קדשים בטומאת הגוף — איסור כולל הוא, דמגו דמחייב [שמחתך שהוא מתחייב] באיסור זה על חתיכות בשר טהורות דעלמא [בבבב]. הריהו מחייב נמי [מתחייב גם כן] על חתיכה של בהמה טמאה. ואילו ר' יוסי הגלילי לית ליה [אין לו] סברה זו האומרת שאיסור חל על איסור גם כשיש בו איסור כולל, משום שלדעתו "מגו" לא אמרינן [מתוך] אין אנו אומרים]. ותוהים על שיטת ר' יוסי הגלילי: נהי [אם אמנן] שלדעתו איסור כולל לית ליה [אין לו], אין הוא מקבל. ואולם מכל מקום באיסור קל יש לומר שיבא איסור חמור יחול על איסור קל, ומאי ניהו [ומי הוא] איסור חמור זה? — טומאת הגוף, שהרי טומאת הגוף היא בעונש כרת, ותחול על האיסור הקל שבאכילת טומאת בשר! אמר רב אשי בתשובה: מאן לימא לן [מי יאמר לנו] שטומאת הגוף חמורה יותר, דלמא [שמא] טומאת בשר חמורה יותר, שאף שעונשה אינו גדול כעונש טומאת הגוף, מכל מקום יש בה צד חומרה שאין בטומאת הגוף: דלית ליה [שאיין לה] לטומאה זו אפשרות של טהרה באמצעות טבילה במקוה. מה שאין כן בטומאת הגוף, שיש לה טהרה.

והא דקאמרי ליה רבנן "כיון שנגע בו, טמאהו" — היו סבורין רבנן דרבי יוסי הגלילי פטר משום דמחולל ועומד הוא, וגמר מתרומה, דפטרין בפרק "כל הבשר" (חולין קיג, ב) טמא האוכל תרומה טמאה, משום דכתיב "ומתו בו כי יחללהו" — פרט לזו שמחוללת ועומדת. ואם תאמר: לרבנן דפרכי מ"כי נגע בו טמאהו", היכי משכחת טמא שאכל תרומה שיחא במיתה? הא מכי נגע בה טמאה! ויש לומר: כגון שתחב לו חבירו. והכא לא פרכי ליה רבנן אלא משום דידעי דלא איירי בתחב לו, כדפירשנו. אי נמי: בשלא נכשרה או בנילושה במי פירות. ועוד: לפי האמת, אפילו הוכשרה משכחת לה, כגון שנטמא הגוף, ואחר כך נטמא התרומה, כדאמרינן הכא, ואיצטריך קרא דפטר במחוללת שנטמא תחלה, ואצטריך קרא לאשמועינן דילפינן מהתם בעלמא דאין איסור חל על איסור. ולמאן דאמר איסור חל על איסור בעלמא — שאני התם, דגלי קרא. וכן משמע לקמן בפרק "כל הבשר" (שם) [ועיין עוד תוספות סנהדרין פג, ב דבור המתחיל "פרט לזו"].

ואיסור כולל לית ליה והתניא כו' — פירש בקונטרס: ואף על גב דאיסור בת אחת הוא — מאן דלית ליה איסור כולל, לית ליה איסור בת אחת. ואין נראה לרבינו יצחק, דהא בפרק "ארבעה אחים" (יבמות לג, ב) פריך: השתא באיסור כולל מחייב תרתי, באיסור בת אחת מבעיא? אלמא אפילו מאן דלית ליה איסור כולל, מצי סבר איסור בת אחת! לכך נראה לרבינו יצחק: דהשתא סלקא דעתך דלאו איסור בת אחת הוא, אלא חשיב שבת קדים, משום דקביעא וקיימא. אבל קשה: דאי לא איסור בת אחת הוא, אם כן, שבת היא למה לי, פשיטא דחייב משום דשבת קדים!

אכילת קדשים טמאים ("הבשר אשר יגע בכל טמא לא יאכל". ויקרא ז, יט). ואין איסור חל איסור. ואינכם יכולים להביא ראיה מן הטמא שאכל את הטהור, שחייב על אכילתו למרות שטימאהו קודם לכן, משום ששם אין בעיה של איסור החל איסור, שהרי כבר נאסר קודם לכן באכילת בשר זה, ושוב אין האיסור פוקע ממנו. **יבא איסור חמור יחול על איסור קל** מפשטות דברי הסוגיה, וכן מפירוש ר"ח (בסוגיה בזבחים) נראה כי הכוונה היא, שלמרות שאין איסור כולל חל על איסור, מכל מקום איסור חמור חל על איסור קל ממנו. וכאן בטומאת הגוף, הרי נוסף חיוב כרת (ומתוך כך, גם חיוב חטאת, בשוגג). ויש ראשונים שהסבירו זאת כאיסור "מוסיף" (יעוין מאירי ובשבוטות כ"ב). אכן שיטת רש"י כי לדעת ר' יוסי הגלילי איסור כולל חל על איסור, כאשר מדובר באיסור חמור יותר. וטעם הדבר, משום שכשיש באיסור הכולל חומרה נוספת, נמצא שלגבי חומרה זאת אין האיסור קיים בחפץ זה. ויש איפוא מקום לאיסור לחול. ומעתה שהאיסור חל, הריהו חל בשלימות.

מסורת הש"ס
ב. זבחים קא, תי"ח.
פי"ז, ח.
ג. זבחים קא, א.

גרסות
דחייב דאיסור כרת קדים
בכתי"מ: דחייב ובגליון:
דחייב שהרי טומאת הגוף
בכרת.
מיחייב נמי אחתיכה
טמאה בכתי"מ: מיחייב
נמי אחתיכות טמאות
דהכא.
לית ליה איסור כולל דמיגו
בכתי"מ: דלית ליה איסור
כולל מיגו.
נהי דאיסור כולל לית ליה
באיסור קל בכתי"מ: נהי
נמי דלית ליה איסור כולל.
ומאי ניהו טומאת הגוף יש
כתי" שחסרות בהם מלים
אלה.
חמורה בכתי"מ: חמירא.

גיד הנשה

פרק שביעי

חולין

קא עי"ב

מסורת הש"ס

א. תוספתא כריתות פ"ב חי"ב. תוי"כ פכ"ג, ב. ירושלמי בבא קמא פ"ג ח"ד.
ב. סנהדרין נא,א. זבחים טז,א. מנחות נז,ב. חולין מט,ב.

גרסות

ורבי יוסי הגלילי לית ליה איסור בכת"י:מ: **ולית ליה לר"י הגלילי איסור**.

מנין שחייב יש בכת"י: מנין שהוא חייב.

משום דרבי בכת"י: **משמיה דר'**.

כך הצעה של משנה בכת"י:מ: **כך היא הצעה של משנה**.

למאי דאפכן בכת"י:מ: **ולמאן דאפכיה**.

לשון

הצעה של משנה

צורת לשון זו (מן השרש יצע) משמעה כמו פרישת דבר, ובדומה להצעת המיטה, והצגתו כפי שהוא, ועניינה – נוסח המשנה כפי שהוא.

ושואלים: והאם ר' יוסי הגלילי לית ליה [אין לו, אינו סבור] שאיסור חל על איסור כאשר האיסור השני הוא **איסור כולל?** והתניא [והרי שנויה ברייתא]: **חלו שבת ויום הכפורים** באותו יום (שזו וזה אסורים במלאכה), **ושגג ועשה מלאכה** ביום זה, **מנין שהוא חייב** קרבן חטאת **על זה בעצמו** ועל זה בעצמו? **תלמוד לומר** (לכך נאמר) **במצות יום השבת** "כל מלאכה לא תעשו **שבת היא** לה' בכל מושבותיכם" (ויקרא כג, ג), ובא הלשון "היא" להורות שהריהי עומדת לעצמה, אף כשחל בה יום אחר האסור במלאכה. וכן ביום הכפורים נאמר "**יום הכפורים הוא**" (שם כז), שאף הוא עומד לעצמו ומצוותיו עמו, גם כאשר חל בשבת שהיא אסורה במלאכה. אלו דברי ר' יוסי הגלילי. ר' עקיבא אומר: אינו חייב אלא חטאת אחת, שכן אין איסור חל על איסור. הרי שר' יוסי הגלילי סבור שאיסור חל על איסור במקרה סבור איסור כולל (כאיסור יום הכיפורים המכיל עניינים שאינם באיסור שבת,

כאיסור אכילה ושתיה) ושל איסור מוסיף (כאיסור שבת המוסיף על איסור יום הכיפורים, שהרי איסור שבת עונשו במיתת בית דין, ואילו איסור יום כיפורים עונשו בכרת)! ומשיבים: בעניינה של משנה זו כבר שלח רבין **משום** (בשם) ר' יוסי בר' חנינא ואמר כי בודאי כך הוא **הצעה של משנה** זו, שאין שיבוש במשנה זו בשיטות בהלכה השנויות בה, ואולם **איפוך** [19ה] את שמות החכמים החלוקים בה. שהדעה המיוחסת במשנה לר' יוסי הגלילי היא של ר' עקיבא, ואילו הדעה המיוחסת בה לר' עקיבא היא דעתו של ר' יוסי הגלילי. ונמצא לפי זה שסבור ר' יוסי הגלילי כי אין איסור חל על איסור אף באיסור כולל ומוסיף.

למעלה הובאו דברי ר' יוסי הגלילי, ודנים עוד בדבריו. **שלח רב יצחק בר יעקב בר גיורי משום** [בשם] ר' יוחנן: **לדברי ר' יוסי הגלילי, למאי דאפכן** [נְקָה, לאופן זה שהפכנו] את שמות החכמים שבברייתא, אם אדם עשה מלאכה בשבת שחל בה יום הכיפורים, וכגון **ששגג בשבת**, ששכח ששבת היא, ואולם **הזיד ביום הכפורים** (שידע שיום זה הוא יום הכיפורים, ואסור הוא במלאכה) – הריהו **חייב** קרבן חטאת.

דקציעא וקיימא. ויום הכפורים חשיב אחרון, משום דבי דינא מקדשי ליה, כלקמן. ורבי יוסי הגלילי דמחייב תרתי, טעמיה משום כולל. וקשיא לי בגוה: למאי דקא מותיב רבא לקמן לרב יצחק לנתר דלפסוהי "סוף סוף תרווייהו זהדי הדדי קאתו", מאי תיובתיה? הא רב יצחק לדברי רבי יוסי הגלילי מדפטר ליה שמע מינה לאו איסור נת אחת חשיב לה, וכי פטר ליה – מיום הכפורים פטר ליה, וכי הויד בשבת – ששכח שהוא שבת. והזייד באיסור יום הכפורים – שהיה יודע שהוא יום הכפורים. **חייב** – חטאת משום שוגג שבת. אכל שגג באיסור יום הכפורים, ששכח שהוא יום הכפורים אכל הוא שהוא שבת – פטור משחיהו, וטעמא מפרש ואזיל.

תוספות

תלמוד לומר שבת היא יום הכפורים הוא – ואם תאמר: ומאי פריך? שאני הכא דגלי קרא! ויש לומר: דפריך, וליגמר מיניה. וליכא למימר: דאדרבה ניגמר מתרומה דפטריןן, בפרק "כל הבשר" (חולין קיג,ב) מ"ומתו בו כי יחללוהו" – דלחומרא מקשינן, וילפינן מהכא. והא דאמר התם: בעלמא קסבר שמואל אין איסור חל על איסור, וגבי בשר בחלב שאני דגלי קרא "גדי" – לרבות חלב מתה, ולא יליף מבשר בחלב לחומרא – היינו משום דבשר בחלב חדוש הוא. ואית ספרים דגרסי התם: "ונגמר מיניה? חדוש הוא".

רבי עקיבא אומר אינו חייב אלא אחת – למאי דפירש בקונטרס שהוא איסור בת אחת, וכן הוא במסקנא, קשה: דנתן בפרק "דס שחיטה" (כריתות כג,א), חתיכת חלב חולין וחתיכת חלב קדש ואכל אחת מהם, ואינו יודע איהו מהס, אכל – מביא חטאת. ורבי עקיבא אומר: אף אשם תלוי. אלמא אית ליה איסור חל על איסור, וכל שכן איסור בת אחת! ומיהו יש לומר: דקדשים שאני, כדאמר התם בסוף פרקא: דאפילו מאן דאית ליה בעלמא דאין איסור חל על איסור, בקדשים אית ליה. אך הקשה הרב רבינו שמואל מורדו"ן: מהא דנתן בפרק "כל הבשר" (חולין קיג,א), רבי עקיבא אומר: חיה ועוף אינם מן התורה, שנאמר "לא תבשל גדי" שלש פעמים – פרט לחיה ועוף ובהמה טמאה. ופריך בגמרא (שם קטז,א): הני הא אפקינהו לכדשמואל! ומשני: קסבר רבי עקיבא איסור חל על איסור, וחלב מתה לא צריך קרא. והכא משמע דאפילו בבת אחת לית ליה! ואף על גב דאמר הכא "איפוך" – לאו מכח קושיא זאת אמר הכי! ועוד: למאי דפרישנא דהכא פריך משום דסלקא דעתך דלא הוי איסור בת אחת, למאי דמסיק רבא דהוי בת אחת לא אמר "איפוך"! ויש לומר: דהתם פריך משום שמואל, דאי סבירא ליה כרבי עקיבא בחיה ועוף ובהמה טמאה היכי דריש? ומשני: דקסבר שמואל איסור חל על איסור בלאו קרא.

עיונים

ור' יוסי הגלילי לית ליה איסור כולל דנו ראשונים בטעם הדבר שלא הועמדו דברי חכמים כשיטת ר' שמעון, שאף הוא סבור ככלל שאין שאין איסור חל על איסור גם באיסור כולל, שכן לדעת ר' שמעון האוכל נבלה ביום הכיפורים פטור מקרבן חטאת, ומשום שאין איסור יום הכיפורים חל על הדבר האסור כבר משום נבילה (שבועות כד,א), ואף שאיסור אכילה ביום הכיפורים הריהו איסור כולל (שכן בכללו גם מאכלי היתר). והשיבו כי אין להעמיד כשיטת ר' שמעון, ומשום שלדעתו אף באיסור חמור אין אנו אומרים שאיסור חל על איסור (שהרי איסור אכילה ביום הכיפורים עונשו כרת, ואילו איסור אכילת נבילה עונשו מלקות), בעוד שדעת חכמים היא שבאיסור חמור אומרים אנו כי איסור חל על איסור (רש"י). ואחרים תירצו כי אין להעמיד את דברי חכמים כר' שמעון, שכן שיטת ר' שמעון היא שאין בגידים בנותן טעם (בדרך שכתבו התוס' לעיל צט,ב ד"ה והלכתא), ולכך אין מקום לחייבו משום שנים באכילת גיד הנשה של קרבן עולה ושור הנסקל (ריטב"א). ועוד כתבו כי שיטת ר' שמעון היא שגיד הנשה אסור בהנאה, ולכן אין זה איסור מוסיף כשהקדיש את הבהמה לעולה או כשנגמר דינו של השור לסקילה (רשב"א). והסבירו אחרונים כי שיטת רש"י היא שמאחר שנאסר משום גיד הנשה, הרי החשיבותו תורה, ומעתה הריהו אסור גם משום נבילה (ראש יוסף).

שחייב על זה עצמו ועל זה בעצמו התקשו ראשונים: כיצד למדים מברייתא זו לענין שיטת ר' יוסי הגלילי, שהרי מדובר כאן בשני איסורים הבאים בבת אחת (שהרי איסור שבת ואיסור יום הכיפורים חלים בעת ובעונה אחת, כשהתקדש היום)! והסבירו שמאחר וסבור ר' יוסי הגלילי שאיסור חל על איסור בזמן של איסור כולל או בזמן של איסור מוסיף, מעתה יש מקום לומר מדוע לדעתו חייבים על איסורי שבת ויום הכיפורים גם יחד. שהרי אילו היה מצב שבו איסור אחד חל לפני חבירו – היו שניהם חלים (שאם איסור יום הכיפורים קדם לשבת – הרי איסור שבת חל, משום שהריהו איסור מוסיף, שמוסיף הוא בחומרת עונשו של העושה מלאכה ביום זה. ואם איסור שבת קדם לאיסור יום הכיפורים – הרי איסור יום הכיפורים חל, משום שהריהו איסור כולל, שכולל הוא אף איסורי אכילה ושתיה). לכך אף כשחלים הם ביחד, שניהם חלים (רש"י).

תלמוד לומר שבת היא יום הכפורים הוא שכן מורה לשון הכתוב שיש איסור מלאכה בשבת, אף בשבת שחל בה יום אחר האסור במלאכה, כיום הכיפורים. וכיוצא בדבר הכתוב ביום הכיפורים מורה שאף שחל יום הכיפורים ביום השבת הריהו אסור במלאכה. אכן התקשו ראשונים: מה ראיה מברייתא זו לדין איסור חל איסור. שהרי יש לומר שאננם בכלל אין איסור חל על איסור, אולם באיסורי שבת ויום הכיפורים בהם עוסקת הברייתא – חל איסור על איסור, ומשום שכן מפורש בתורה, כנדרש מן הכתוב "שבת היא", "יום הכפורים הוא". והשיבו כי לאחר שגילתה לנו התורה כי איסור חל על איסור בשבת ויום הכיפורים, נלמד מכאן גם לענין שאר איסורים. ואף שמוצאים אנו כי בדין כהן טמא האוכל תרומה טמאה שאין איסור חל על איסור (להלן קיג,ב), אבל אין ללמוד דין שאר איסורים מדין תרומה אלא מדין שבת ויום הכיפורים, שכן כלל הוא כי למדים אנו מהלכות אחרות להחמיר ולא להקל (תוס').

אורה ההלכה

שבת ויום הכפורים שגג ועשה מלאכה העושה מלאכה ביום הכיפורים שחל להיות בשבת – חייב שתי חטאות, מפני ששני האיסורים באין כאחת. כתנא קמא. (רמב"ם ספר עבודה הלכות פסולי המוקדשין פ"ד ה"א. שם פ"ז ה"ז).

[שייך לעמוד א] ורבי יוסי לית ליה [איסור] כולל – ולא חייל איסור טומאת גוף על איסור טומאת נשר, ואין כאן כרת. אלמא שמעינן ליה דלית ליה כולל. הלכך תנא דלעיל דלית ליה כולל – רבי יוסי הגלילי היא, ואשמועינן תנא דלעיל דצאיסור תמור אית ליה כולל. ופרכינן: יצא איסור תמור דכרת, ויחול עליה, דהא אמרת דמודה הוא צאיסור תמור, והכא אימוסף ציה כרת! ומשני: דילמא הא חמירא דלית ליה טהרה צמקוה. וההיא דלעיל איכא לאוקומה אליציה, דלא שמעינן ליה צאיסור תמור דלית ליה כולל. ואף על גב דלרבי שמעון נמי שמעינן צעלמא דלית ליה כולל, דתניא, רבי שמעון אומר: האוכל נבלה ציום הכפורים – פטור מחטאת, שאין יום הכפורים חל על איסור נבלה. ואף על גב דאיסורו איסור כולל הוא, שכולל איסור והיתר לאוסרן יחד – אפילו הכי אליציה לא מצינו לאוקומה, משום דהא אף צאיסור תמור אית ליה דלא חייל. דהא יום הכפורים כרת, ונבלה לאו צעלמא הוא, ואפילו הכי לא חייל. ותנא דלעיל סבר דצאיסור תמור אמרינן כולל. שבת ויום הכפורים –

וְרַבִּי יוֹסֵי הַגְּלִילִי לֵית לִיהּ אִיסוּר כּוֹלֵל? וְהֵתְנִיף:

«שַׁבַּת וְיוֹם הַכְּפוּרִים, שְׁגַג וְעָשָׂה מְלֶאכֶה, מִנִּין שְׁחִיב עַל זֶה בְּעַצְמוֹ וְעַל זֶה בְּעַצְמוֹ – תְּלָמוּד לּוֹמַר "שַׁבַּת הִיא", "יוֹם הַכְּפָרִים הוּא", דְּבַרֵּי רַבִּי יוֹסֵי הַגְּלִילִי. רַבִּי עֲקִיבָא אֹמְרַ: אֵינּוּ חִיִּיב אֶלָּא אַחַת! – שְׁלַח רַבִּין מְשׁוּם דְּרַבִּי יוֹסֵי בְּרַבִּי חֲנִינְא: כֶּן הַצָּעָה שֶׁל מְשֻׁנָּה, וְאִיפּוּף.

אֶשְׁלַח רַב יִצְחָק בֶּר יַעֲקֹב בֶּר גִּיּוּרֵי מְשׁוּם דְּרַבִּי יוֹחָנָן: לְדַבְּרֵי רַבִּי יוֹסֵי הַגְּלִילִי, לְמַאי דְאַפְכֵן, שְׁגַג בְּשַׁבַּת וְהִזִּיד בְּיוֹם הַכְּפוּרִים – חִיִּיב,

שחל להיות בשבת. שבת היא לה' – בשבת צראשית כתיב, דמשמע: שאם צא איסור אחר עמה – יתחייב על שמה צפני עצמה, כדכתיב "היא". וכן גבי יום הכפורים ככתיב "הוא". והני איסור צת אחת נינהו, דהא זהדי הדדי אמו כשקדש היום. מיהו אי אמרת בשלמא אית ליה לרבי יוסי הגלילי צאיסור כולל או מוסיף דחייילי אשאר איסורין – איכא למימר: משום הכי מתחייב אחרוייהו. דהא אי נמי הוא אפשר דקדמיה חד לתצריה, הוה אחי תצריה וחיל עליה. דשבת לגבי יום הכפורים – איסור מוסיף הוא. דאי הוה יום הכפורים קדים – הוה חייב על זדון מלאכה כרת, וכי אחי שנת – איתוסף ציה מיתת צית דין. ויום הכפורים לגבי שנת – איסור כולל. דשנת אסורה צנלמכה ומותר צאכילה, מיגו דאיתסר צאכילה משום יום הכפורים, איתסר ליה נמי מלאכה משום יום הכפורים. אלא אי אמרת צאיסור כולל ואיסור מוסיף לא חיילי, כי אמו אהדדי אמאי חיילי תרווייהו? שלח רבין כך ודאי הצעת המשנה – צמקוס ששנית שס, אכל משושנת היא, ואיפוך. והוא הדין דמאי למימר דסצירא ליה לרבי יוסי הגלילי דאף על גב דאיסור כולל לא חייל, איסור צת אחת חייל. ומיהו רבי יוסי צרצי חנינא סבר דמאן דלית ליה איסור כולל, לית ליה נמי איסור צת אחת. ופלוגתא היא ציצמות צפרק שלישי (ג,א). כך נראה צעני. ואני שמעמי: דשנת חשיב לה כקודמת, משום ורבי יוסי הגלילי דמחייב תרתי, טעמיה משום כולל. וקשיא לי בגוה: למאי דקא מותיב רבא לקמן לרב יצחק לנתר דלפסוהי "סוף סוף תרווייהו זהדי הדדי קאתו", מאי תיובתיה? הא רב יצחק לדברי רבי יוסי הגלילי מדפטר ליה שמע מינה לאו איסור נת אחת חשיב לה, וכי פטר ליה – מיום הכפורים פטר ליה, וכי הויד בשבת – ששכח שהוא שבת. והזייד באיסור יום הכפורים – שהיה יודע שהוא יום הכפורים. **חייב** – חטאת משום שוגג שבת. אכל שגג באיסור יום הכפורים, ששכח שהוא יום הכפורים אכל הוא שהוא שבת – פטור משחיהו, וטעמא מפרש ואזיל.

אמר אביי — קסבר רבי יוחנן: דהוא חטאת דמחייב ליה רבי יוסי [הגלילי] צגג צוה וזה — אדשנת קמחייב ליה, דליהו קדמיה, ודליום הכפורים הוא דפטור ליה. הלכך, כי הויד צגנת ושגג ציום הכפורים המזיד, סוף סוף תרוייהו בהדי הדדי קאתו — ואין כלן אמרו, ועל כרחיך כי פטור ליה רבי יוסי הגלילי, משום דקסבר: כיון דצכולל ומוסיף אין איסור חל על איסור, צאיסור צת אחת נמי לא מחייב אלא חטא. ואי נמי הויד צאחד מהן — הרי שגגת חצירו עומדת, ומחייב — לא אמר רבא — הא דשלח רב יצחק לדליום הכפורים מפטור — לאו צפולגמא דרבי יוסי הגלילי קאי, ומאן דאמר צה לדברי רבי יוסי הגלילי — לא היו דברים מעולם, אלא שמהל היה, וגזרו שלא לעשות יום הכפורים. ושלחו מתם יום הכפורים דהאידינא שבתא הוא — עשו יום הכפורים צגנת, אף על פי שאינו חל להיות צו, כדי שלא תשתכח תורת יום הכפורים. והאויצים לא יצינו צו, משום דצכל צנת נמי לא עבדי מלאכה. ואהיהו יום הכפורים קאמר רב יצחק דאם שגג צו והויד צגנת פטור — דהא לאו יום הכפורים הוא, ואין שגגתו שגגה. ולא נקראו בני ישראל עד הר סיני — ולקמיה מקשי ליה. אלא — מקרא זה לא נאמר עד סיני, אלא לאחר שקצלו משה צסיני וצא לכחצו את התורה, כצב אחת אזוהיה אלא המעשה, לידע צו. לאחר מעשה — לאחר אותו מעשה שנצבק עמו לזמן מרובה צצואו מפדן ארס, והקדוש צרוך הוא קראו "ישראל", דכתיב (צראשית לה) "לא יקרא שמך עוד יעקב כי אס ישראל" וגו'. מההיא שעתא — ד"וישאו בני ישראל" לימסר.

תוספות

הויד בשבת ושגג ביום הכפורים פטור — ואם תאמר: והא לרבי עקיבא נמי פטור, דהא אינו שב מידיעתו, דמזיד הוא על השבת דחמיר, דבסקילה? ויש לומר: דאפילו הכי חמיר ליה יום הכפורים, לפי שהוא יום כפרה ומחילה.

יום הכפורים דהאי שתא שבתא הוא — ולא שייך כאן "אתם, ואפילו מזידים", כיון דלא נקבע בעשור לחדש, ודוקא אקביעות החדש אמרינן ליה.

לאחר מעשה — פירש בקונטרס: לאחר אותו מעשה שנצבק עמו לזמן מרובה בבואו מפדן ארס והקדוש ברוך הוא קראו "ישראל". והא דקאמר לעיל: לא נקרא "ישראל" עד סיני — היינו לענין מצות. ופריך: "מההיא שעתא ליתסר, מההיא ד"וישאו בני ישראל"? ומשני: ההיא שעתא לא שעת מעשה היה דנשיית גיד, ולא שעת מתן תורה. ולא גרסינן "מההוא מעשה ליתסר" — דמשמע מעשה דנשיית הגיד, כמו "לאחר מעשה" דקאי אנשיית גיד. ואם נאמר ד"לאחר מעשה" קאי אברכה שברכו המלאך והסכים הקדוש ברוך הוא על ידו של מלאך, וכן "מההיא מעשה ליתסר" — מכל מקום לא הוי כמו "האי שעתא לאו שעת מעשה הוי", דקאי אנשיית גיד.

ושלא כדעת חכמים! **אמר ליה** [לר] רב אשי בתשובה: **וכי התורה פעמים פעמים ניתנה, וההוא שעתא** [אותה שעה] של ירידת בני ישראל למצרים, **לאו** [לא] **שעת מעשה** (מאבקו של יעקב במלאך) **הואי** [היתה]. **ולא שעת מתן תורה הואי** [היתה]. ולכן אין סברה לומר שאז יתחיל האיסור.

במשנתנו שנינו מחלוקתם של חכמים בדין גיד הנשה בטמאה, ומביאים מחלוקת בענין דומה, באיסור אבר מן החי. **תנו רבנן** [שנו חכמים]: **אינו** איסור **אבר מן החי נוהג בבהמה חיה ועוף, בין טמאין ובין טהורין**, אלו דברי ר' יהודה ור' אלעזר. **ואילו חכמים אומרים**: **אינו נוהג אלא בטהורין**. **אמר ר' יוחנן: ושניהן, שתי הדעות החולקות, מקרא אחד דרשו, שנאמר: "רק חזק לבלתי אכול הדם כי הדם הוא הנפש,**

עיונים

סוף סוף תרוייהו בהדי הדדי קאתו שכן לשיטת רבא, מחלוקתם של ר' יוסי הגלילי ור' עקיבא היא בשאלה אם כאשר שני האיטורים חלים בבת אחת, איסור חל על איסור ויהא חייב על שבת ועל יום הכיפורים, או שחייב רק אחת (רשי"י, תוס'). ויש שפירשו את שיטת ר' עקיבא שאינו חייב אלא אחת, משום שאיסור מלאכה בשבת ואיסור מלאכה ביום הכיפורים כאיסור אחד הם נחשבים, שהרי הם אסורים משום "שבת", שכן יום הכיפורים מכוונה בכתוב (ויקרא טז, לא) "שבת בשבתן", (רמב"ן, ר"ן).

בהדי הדדי קאתו תהו אחרונים: הרי יש שיטות (יעין אריח סי' תריח) הסבורות שדין תוספת יום הכיפורים נוהג מן התורה, הן לענין איסור אכילה והן לענין השביתה ממלאכה. ואילו איסור מלאכה בזמן תוספת שבת הריהו מדברי חכמים. ונמצא איפוא שאיסור מלאכה ביום הכיפורים קדם לאיסור מלאכה של שבת (מהר"ן חיות)! והשיבו שדין הקדושה שבזמן תוספת יום הכיפורים אף שהוא מן התורה, אינו חלק מקדושת יום הכיפורים עצמו, ולכך כשנכנס יום הכיפורים פוקעת קדושת תוספת יום הכפורים וחלה קדושת יום הכפורים עצמו. ולפיכך קדושת שבת ויום הכיפורים חלות כאחד (חת"ס).

שמדאי הוה ושלחו מתם דיומא דכפורי דהא שתא שבתא הוא נחלקו ראשונים בפירוש הדברים. יש שאמרו כי באותה שנה חל עשרה בתשרי (זמנו של יום הכיפורים) באחד מימות החול. ומשום הגזירה, לא עשו את יום הכפורים ביום זה. ואולם על מנת שלא תשתכח תורת יום הכיפורים, עשאוהו בשבת, שכן ביום זה לא יכירו האויבים כי נוהגים עתה בני ישראל במצוות יום הכיפורים, כי יחשבו שהריהם שובתים ממלאכה מחמת השבת (רשי"י). אכן הקשו על הסבר זה, כיצד יתכן הדבר שחכמים ביטלו את יום הכיפורים בשעת הגזירה, והרי אפילו על העברה על דת דבר קל (ראה סנהדרין ע"ב, וברשי"י שם)

אבל אם עשה מלאכה ביום זה ובאופן שהויד בשבת, שידע שהוא שבת ואסורה היא במלאכה, ואולם שגג ביום הכפורים — הריהו פטור מקרבן חטאת. ומבררים: מאי טעמא [מה טעם הדבר]? **אמר אביי: שבת קביעא וקיימא** [קבועה ועומדת], והיא מתקדשת מצעמה, וקדמה קדושתה לקדושת יום הכפורים, שאותו כי דינא דקא קבעי ליה [בית הדין הוא שקובעים אותו]. שהרי הוא נקבע בהתאם לזמן שבו התקדש החודש על ידי חכמים.

אמר ליה [לר] **רבא: נימוק זה אינו מועיל, כי סוף סוף, בפועל תרוייהו בהדי הדדי קאתו** [שתיהן]. קדושת שבת וקדושת יום הכיפורים, ביחד הן באותן שהרי נקבע יום כיפור זה ביום השבת! אלא אמר רבא, הטעם שאינו חייב אלא על חילול השבת: **שמדא הוה** [זמן שמה היה] זה, תקופה שהמלכות הטילה גזירות על קיום המצוות, ושלחו חכמים מתם [משם]. מארץ ישראל הודעה זו: **דיומא דכפורי דהא שתא** [שבת] היום כיפור של שנה זו] לא יחול בזמנו הראוי באותה שנה, באחד מימי אמצע השבוע, אלא ביום שבתא [שבת] הוא יצויין. שנהגו ביום שבת כדרך שנהגים ביום הכיפורים. ולכך זה שעשה מלאכה ביום זה, חייב רק משום שבת. וכן כי אתא [כאשר בא] רבין וכל נחותי [אלה הירודים] שבאו מארץ ישראל לבבל, אמרוה [פירשו אותה] כדעת רבא.

ב שנינו במשנתנו שנחלק ר' יהודה עם חכמים בדינו של גיד הנשה בטמאה, ואמר ר' יהודה לחכמים: והלא כבר מזמנם של בני יעקב נאסר גיד הנשה, ובאותה עת היתה בהמה טמאה מותרת להם לאכילה. ומכאן שגיד הנשה נוהג אף בטמאה. ומביאים עוד בענין זה, תניא [שנויה ברייתא]. אמרו לו חכמים לר' יהודה בתשובה לדבריו: **וכי נאמר "על כן לא יאכלו בני יעקב את גיד הנשה?" והלא לא נאמר אלא "על כן לא יאכלו בני ישראל את גיד הנשה" (בראשית לב, לב), ולא נקראו "בני ישראל" עד מתן תורה בסיני! אלא מלשון זו משמע שאיסור גיד הנשה רק משעת מתן תורה בסיני נאמר, אלא שנכתב במקומו בספר בראשית, כדי לידע מאיזה טעם נאסר להם לאחר מכן. מתיב [מקשה] רבא על הנאמר בברייתא זו שלא נקראו "בני ישראל" לפני מתן תורה? והרי נאמר "וישאו בני ישראל את יעקב אביהם" (בראשית מו, ה), והיה זה בשעת ירידת בני ישראל למצרים, ולפני מתן תורה! ומשיבים: ירידת בני ישראל למצרים היתה לאחר מעשה זה שנצבק יעקב במלאך, ולאחר מכן קרא הקדוש ברוך הוא ליעקב בשם "ישראל", כנאמר "שמך יעקב לא יקרא שמך עוד יעקב כי אם ישראל יהיה שמך" (בראשית לה, י), ובניו הם איפוא בני ישראל. אמר ליה [לר] **רב אחא בריה** [בנו] של **רבא לרב אשי: מעתה, שבזמן ירידת בני ישראל למצרים החלו להיקרא בשם "בני ישראל", מההיא שעתא ליתסר** [מאותה שעה שיאסר להם גיד הנשה]. ולא מזמן מתן תורה, **לאו** [לא] **שעת מעשה** (מאבקו של יעקב במלאך) **הואי** [היתה]. **ולא שעת מתן תורה הואי** [היתה]. ולכן אין סברה לומר שאז יתחיל האיסור.**

במשנתנו שנינו מחלוקתם של חכמים בדין גיד הנשה בטמאה, ומביאים מחלוקת בענין דומה, באיסור אבר מן החי. **תנו רבנן** [שנו חכמים]: **אינו** איסור **אבר מן החי נוהג בבהמה חיה ועוף, בין טמאין ובין טהורין**, אלו דברי ר' יהודה ור' אלעזר. **ואילו חכמים אומרים**: **אינו נוהג אלא בטהורין**. **אמר ר' יוחנן: ושניהן, שתי הדעות החולקות, מקרא אחד דרשו, שנאמר: "רק חזק לבלתי אכול הדם כי הדם הוא הנפש,**

יש למסור את הנפש, שאמרו חכמים ש"יהרג ואל יעבור" בשעת הגזירה או בפרהסיא (סנהדרין שם). על אחת כמה וכמה בהעברה על דת חמורה שכוון, הנוגעת ליום הכיפורים (כמבואר בסנהדרין ע"ב). והשיבו כי הגזירה לא היתה על קיום יום הכיפורים, אלא קידוש החודשים בבית דין, שאין זו אלא מצות עשה, ועל מצות עשה אומרים אנו "יעבור ואל יהרג" (ריטב"א).

יש שאמרו כי משום גזירות השמד פחדו חכמים לשלוח תיקון המועדות לאחיהם שבגולה בדרך הנהוגה. ובאותה שנה חל יום הכיפורים ביום השבת, ושלחו להם ברמז בשם ר' עקיבא "מנין שחייב על זה בעצמו ועל זה בעצמו...". ומתוך כך הבינו אנשי הגולה שיום הכיפורים באותה שנה חל ביום השבת. ולפי פירוש זה דחה רבא את דברי רב יצחק בר יעקב בר גוריו, כי לכל השיטות הריהו חייב משום יום הכיפורים כאשר הויד בשבת (רמב"ן).

לאחר מעשה... מההיא שעתא אף שביטויים אלה אינם מפורשים אלא בלשון רמז, אולם מובנם ברור: "לאחר מעשה", כוונתו למאבקו של יעקב במלאך. ואילו "מההיא שעתא" הכוונה לזמן ירידת בני ישראל למצרים (רשי"י). ומעתה מובן זה שנאמר "ההוא שעתא לאו שעת מעשה הואי" — שכן שנים רבות (למעלה משלושים שנה) מפרידות בין מאבקו של יעקב במלאך, לבין ירידת בני ישראל למצרים (תוס').

אורח ההלכה

אבר מן החי נוהג וכו' איסור אבר מן החי נוהג בבהמה חיה ועוף טהורים ולא בטמאים. כחכמים. (רמב"ם ספר קדושה הלכות מאכלות אסורות פ"ה ה"א).

מסורת הש"ס
ג. תוספתא חולין פ"ז ה"ח. ילק"ש תורה קלג.
ד. עירובין כא, ב. ילק"ש תורה קלג.
ה. מעילה טז, א. תוספתא חולין פ"ז ה"ב. זבים פ"ה ה"ב.

גרסות

הויד בשבת ושגג ביום הכפורים בכתי"מ: שגג ביוה"כ והויד בשבת. **קביעא וקיימא** בכתי"מ: קבועה ועומדת. **בי דינא דקא קבעי ליה** בכתי"מ: בית דינא הוא דקבעוה ליה.

שמדא הוה ושלחו מתם בכתי"מ: שמדא הוא דהוה ושלחו. **דהא שתא שבתא הוא** בכתי"מ: דהא שתא שבתא. **נחותי בכתי"מ:** נחותי ימא.

עד סיני אלא בסיני נאמר בכתי"מ: אלא בסיני. **נאסר להם מתיב רבא** בכתי"מ: נאסר מתיב רבה. **מההיא שעתא ליתסר אמר** ליה וכי בכתי"מ: מאותו מעשה ואילך מיהא ליתסר וכי.

אלעזר יש בכתי"מ: אלעזר. **אמר רבי יוחנן ושניהן** בכתי"מ: ושניהן. **כי הדם הוא הנפש** בכתי"מ חסרות מלים אלה.

החיים

נחותי ביטוי זה משמעו: הירודים. וכאן הכוונה לחכמים שהיו באים מארץ ישראל לבבל למטרות שונות, אם לשם מסחר, ואם בשליחויות ציבוריות שונות. ובהיותם בבבל מסרו שם דברי הלכה שנאמרו בבתי המדרש שבארץ ישראל.

אישים

רבין רבין, הוא קיצור של ר' אבין (ובירושלמי — ר' בון), היה מאמוראי ארץ ישראל בדור השלישי לאמוראים. חשיבותו הגדולה של רבין היא בהיותו אחד מגדולי ה"נחותים" — חכמי ארץ ישראל, שירדו לבבל להפיץ שם מתורת הארץ. בעיקר הוא מוסר את תורת ר' יוחנן ותלמידיו ר' יוחנן הגדולים. המסורות שהביא רבין נחשבו כמסומכות יותר משל בעלי שמועה אחרים. על רבין מסופרים בתלמוד הירושלמי גם סיפורי מופתים, ושם גם מובאים מדברי תורתו המקוריים. מסופר כי רבין נולד יתום, כי אביו (שנקרא גם ר' אבין) מת לפני לידתו, ואמו מתה בשעת הלידה.

